

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

י ש ע ר פ ד ק א' ה ג מ ו ל

ידי זה הצבור מכוונין דעותיהם ומעשיהם לעבודתו, לא לעבוד אדון הכל — ושחטאו ושהחטיואו את הרבים, כגון ירבעם בן נבט וחביריו, יורדין לגיהנם ונדונין בה לדורי דורות.

ד זה שאמרו חכמים שלש כתות הן ליום הדין, יום מועד הוא לדין הכל, הוא שכתוב עליו (מלאכי ג, כב) „יום ה' הגדול והנורא“, והוא יום וזמן העולם הבא, אבל עומדין בדין, ועליה שנו בתוספתא (סנהדרין פ"ג) זה שאמרו שלש כתות ליום וכו'. אבל אין הכונה לרבותינו להאריך עונש האדם ושכרו עד היום ההוא, ושלא יהא דין ועונש או שכר לנפשות קודם אותו הדין; אלא לפי שהם ז"ל מונין כאן כתות הצדיקים גמורים, והם הזוכים לחיי העולם הבא שהוא יום

ו י ש ת ק ו ה

בשר ודם עליהם, אלא לש"ש. [וכ"ה ברמב"ם שם]. וכלומר דהוי מהסוג של המחטיאים. [ומש"כ רבינו „אלא מוליכן בדרך ישרה“ ע"ז ידו כל הדוחים].

ד לדין הכל — כלומר 'ליום הדין' משמע יום מסוים שהכל נדונים בו וזה בזמן התחי' מלשון 'מה תעשו ליום מועד' (הושע ט, ה). וכן פרש"י ותו' שם, והוסיפו התו': ויש שכבר „קבלו דינם בגיהנם ומתוך כך שמא יזכו“. ובאות ס"ג והלאה האריך רבינו בזה. [הגר"א קוטלר זצ"ל מבאר הענין ע"פ מאה"כ בקהלת כי את כל מעשה האלקים יביא במשפט וכו' על כל נעלם, היינו 'מעשה' שנותן פרי בעתיד, שע"ז א"א לסיים החשבון מיד אחרי מיתה, על דבר משל שניתוסף לזכותו של רש"י כל אימת שיהודי לומד בספרו עד דרא בתראה, וחשבון זכותיו אינו מגיע לקיצו רק כשיכלו נשמות מן הגוף, בבא יום ה' הגדול והנורא. הרב א. סורסקי שליט"א]. אבל עומדין בדין — כלומר אע"פ ד"יום הדין" פירושו בזמן התחי' אבל האמת הוא שתיכף לאחר מיתה עומדין בדין. ועל"י שנו בתוספתא — כלומר דברייתא זו הוא בתוספתא ושם לא נזכר יום הדין, אלא „ג' כתות הן" לפי' גם מה שזכר בגמרא ליום הדין נכלל בזה גם הדין שלאחר המיתה. להאריך — לאחר. אלא לפי וכו' — כלומר כיון דמספר מתן שכרן של צדיקים גמורים לפי' הוא

הדין הזה, לפיכך ספרו להם שכרם שהוא חיי העולם הבא. וכן הרשעים הגמורים, הם נכרתים מחיי העולם הבא והם הנדונים באותו היום העתיד להחזירם לגיהנם ולהכרית [ולאבד] הנפש, מתוך העונש והצער הגדול המתחדש עליהם. הלכו בברייתא זו אחר מתן שכרן של מצות ואחר סוף עונשן של עבירות. אבל כל אחד ואחד מבני אדם יש לו הדין בשעת מיתתו. והראשון — דיני כתות הללו בעצמן: צדיקים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר ונכנסים לגן עדן, והוא עצמו חיים מחיי העולם הבא הוא; רשעים גמורים נחתמין ונכנסין לאלתר לגיהנם ונדונין בו, ובינונים מצפצפים משם להוציאן למקום מנוחה, כמו שאנו עתידין לבאר.

אוצר החכמה

ה בין בדין של גיהנם, דהוה בכל יום, נפש ונפש, בין בדין העתיד שהזכירו בברייתא זו — כל אדם נדון שם כפי מעשיו בשלשה דינין שמנו עליו: קל שבהן אין לו קצבה, אלא כל אחד נדון כפי מעשיו ומצפצף ועולה; והחמור שבתן לדורי דורות, והבינוני דינו שנים עשר חדש, לאחר י"ב חדש — בזמן הזה, גיהנם פולטתן ונמסרו לדומה ואין להם מנוחה. ואנו עתידים לבאר זה בדבור וברמז. אבל לאחר

ו י ש ת ק ו ה

מפליג בסוף שכרן ר"ל שהם זוכין לנצח נצחים שהוא חיי עוה"ב בזמן התחי'. וכן הרשעים וכו' אבל לעולם יש לו נמי לכל אחד מבני אדם הדין בשעת מיתתו. [ועיין באות זו דכתב רבינו „ומשמע דבשעת דינן לאחר מיתה במדות הללו הם“].

ה נפש ונפש — פי' לכל נפש ונפש בשעת מיתתו. ובמהדורת ה"ר ה"ש הנוסחא; ההוה בכל יום ויום לכל נפש ונפש. בזמן הזה — לאחר מיתה. לדומה — מלאך הממונה על המתים (ברכות י"ח:). ואין להם מנוחה — באות ד' כתב רבינו ובינונים כו' ויש להוציאן למקום מנוחה. ואין לתרץ דמירי שם בבינונים דאמרינן רב חסד מטה כלפי חסד, דהא מבואר

תוספות הרא"ש מסכת ראש השנה

[דף ק"ט ע"א - ע"ב]

לקיטתן כחמת דמתייבשין פרכין פרכין, אבל גמר פירין אין כליה. ומיהו לעשר לשמואל אע"ג דסבר אין כליה. ותימה דהשתא דאמר כמאן רבין לר' שמעון שוורי ורבין לרבנן מודו דאוליגן בתר השרשה דלמינן ראש השנה והוי' לר' ישי.

דף יד ע"א. הוה אביינא כרבנן כבירא ליה. תימה דהא ודאי כרבנן ט"ל טפי מכר' שמעון שוורי דרבנן דפליגי עליה בפ"ב דשביעית סבירא להו דפול המצוי בתר לקיטה דהיינו קרוב לגמר פרי כדפרישית, וטפי הוה ליה לשמואל לפסוק כרבנן רבנן שמעון שוורי, ואפי' אח"ל דאיכא רבנן כבבייאת דסבירא להו דפול המצוי בתר השרשה ולית להו צובר גורנו לתוכו מי"מ לימא הלכה כרבנן דמתני' דשביעית והוה ינאח טפי מכר' שמעון שוורי, וי"ל דשמואל כ' לפסוק כר' שמעון שוורי בכל דבר אפי' באורו דרוחן ופרגין שושמשמן ולא מטעמיה דר' שמעון שוורי דסובר צובר גורנו ויש בילה אלא משום הכל הולך אחר גמר פרי.

פ"ב אין בילה למה ל'. תימה דאי אמר הכל הולך אחר גמר פרי הוה פריה אמיתא ויכא דנתערב מישה י"ש בילה, וי"ל דהכי פריך שמעונין הני תרתו ולימא הלכה כר' שמעון שוורי מטעם גמר פרי ומילא ידענא דאין בילה מדחוצרין למפסק כותיה מטעם גמר פרי. מה גורן וי"ב. אסמכתא בעלמא איהו ומעשר ירק דרבנן ועיקר קרא אפסותה גורן וי"ב ולענין סוכה כדלעיל, אינ' משום שביעית דאורייתא איצטרין קרא.

בבב"ב הררייב. מפרש בירושלמי פ"ב דשביעית כדלעיל קאפריא דלא עבדי ורעא.

פול' שורעין לירק. דאי ורעין לורע הא תנן פ"ב דשביעית דהוי כיצא בהי דאורו ורוחן ואוליגן כהו בתר השרשה אפי' [לא] טעם מהם מים, ופרש"י דהך משנה אתיא כר' יוסי הגלילי, וכירושלמי משמע איפכא דאיתא ר' עקיבא דשביעית כר' בירושלמי אי"ר מנא מכיין שמעון מהם מים ל' יום לפני ראש השנה נעשו כבעל, כלומר יצאו מתורת ירקת הגדלים על כל מים ונעשו כשה בית הבעל שמתפקין במי גשמים ומתעשרין לשעבר אבל כר' יוסי הגלילי לא מיתוקמא דהא עדיין הם גדלים על מי שנה הבאה כשאר ירקות.

ב"א בשבט מאי בטימא. הא טעמא נמי לבי' אלא אע"ג דקט' ולמר זמן חנטת גשמי שנה זו כ"א בשבט נקט ש"ו בשבט אבל אותן התוספתין קודם הזמן הזה היינו על גשמי שנה שלפני תשרי, והא דלא אולל באילנות בתר תשרי כמו בקליש דבבב"ב משום דרששין לעיל פעמים שברביעית ועדיין אסורין משום ערלה.

ונהג בה שני עישורין. ירושלמי מפרש דהפריש אחד [למעשר שני] ופדאו והילוק לעניינן.

דף יד ע"ב. ודשביעית. ירק נמי אית ביה שביעית אלא מפרש בירושלמי פ"ב דבכורים כגון אחרון בת ששית הנכנסת לשביעית הרי הוא אפסותין כירק דבתר חנטה אולל, ופסור מן המעשר אלא דאוליגן בתר חנטה והא דלא תני שוה אילן לענין כלאים דלא תני כלאים בכרם מה שאין כן בירק כשנה דלא הוא הכא אלא מיד דבבב"ב אוליגן בתר חנטה והאי בתר לקיטה, ואי' אמאי לא אוליגן באחרון בתר לקיטה לכל דבר כיון גדול על כל מים כיוק לביא דפרישית לעיל דההיא דרשא אתיא לשביעית דאורייתא, וי"ל משום דרששין לעיל גבי ערלה פעמים שברביעית ועדיין אסור משום ערלה ומייירי בכל אילנות וילפזין מינה לענין שביעית, ואי' הכא משמע דאוליגן לירק בתר לקיטה לענין שביעית ובמס' שביעית תנן על הפסחים מותרים חוץ מספחיו כרוב וכירושלמי מוכח דאורייתא מספחיו ששית הנכנסת לשביעית ומיתרצא בכחי ההיא דמקום שנהוג דהניא איפכא כל הפסחים אסורין חוץ מספחיו כרוב, וי"ל דהא דאוליגן בירק בתר לקיטה כרוב, בשלא נגמר גדולו כששית אבל נגמר כל גדולו בששית שרי בין לר' עקיבא בין לר' יוסי הגלילי, מיד היה אבבליס הסיסים שמענו מהם מים ל' יום לפני ראש השנה דאפילו מאן דפליג התם הכא מודה דלר' יוסי הגלילי כיון דנגמר כל גדולו נמצא

שנתה אילנות דלקיטתן כחמת לא חשיב בנות שוה וששית תנא ושיירי. **שבת רבנן ונבדת בר' נחמיה.** עדיפא מינה הוה מצי לאקשווי דר' יוחנן אית ליה הלכה כסנה משנה.

כ"י נהגו פי שבקינן ליהו. בתמייה דלשון נהגו משמע בפ' בתרא דתענית דאי עבד לא מהדרנין להו והכא כיון דאיכא איסורא דהלכה כרבנן אית לן לאהדורי.

דף לו ע"א. בפסח על התבואה. הא דאמרין בפ' מי שמתו גבי חסיד אחד שהקניטו אשתו שבראש השנה שמע ורוחת מספרות זו עם זו ששמעו מאחורי הפרגוד כל הוורע ברביעה ראשונה ברד מלקה אותו, אפשר דמזכירין בראש השנה דין שנגמר בפסח, ולפ"י ינאח מה שאומרים בתפלת ראש השנה ועל המדרית בה יאמר איזו לחרב איזו לשלום איזו לרעב איזו לשבע כלומר שמזכירין אותו בראש השנה והיינו יאמר, אי נמי כר' יהודה דאמר בסמך הכל נידונים בראש השנה וגור דינס נחתם כל אחד בזמנו בפסח על התבואה, ואותו חסיד היה ר' יהודה ב"ר אלעאי דאמרין בהגול קמא (ק"ג א) כל היכא דאיכא מעשה בחסיד אחד או ר' יהודה בן בבא או ר' יהודה ב"ר אלעאי.

שאיירי בן קרי. לשון מקרה כמו אולי יקרה או לשון קושי מלשון אם תלכו עמי קרי.

תרי דיני מתני. כלומר שהתבואה אין גוררין על מה שעתיד לבא עליה בפעם אחת משעת זריעה עד שעת קצירה אלא מפסח לפסח היא נידונית כי בפסח זה הדין כר' יוסי בשארית לתבואה עד הפסח האחר נמצא שהתבואה שנוצרת קודם הפסח ונקצרת לאחר הפסח שהיא נידונית בשני דינין כי מה שאירע עד קודם הפסח היא נידון בפסח שעבר ומה שאירע בה אחר הפסח יהיה נידון בפסח הבא.

כמאן מצליגין אדרינא אקצירי אקצירי. כמאן ר' יוסי, וכ"ש כר' נתן דאמר אדם נידון בכל שעה, ואי' ולרבנן נמי מי לא מצליגין ואלא אנשי כנסת הגדולה תקנו רפאותי וברכת השנים, ועוד קשה דר' יהודה דאמר הכא אדם נידון בראש השנה וגור דינו נחתם ביום הכפרים איהו גופיה קאמר בפ"ק דשבת הנכנס ולקח לך החולה אומר המקום ירחם עליך ובעל ת חולו עמי ישראל, ואומר ירחם שלא יחלה ודאי לא מצליגין אלא לר' יוסי אבל שיתרפא מצליגין לכלי עלמא דמתי יתרפאו לא נגזר ואמרין בירש הגורד מן המבושל אך דרב יוסף קצירי קצירי משמ מרעי רבנן, והשתא מצליגין אקצירי שיתרפאו לכלי עלמא ואמרין דהיינו רבנן שלא יחלו היינו כר' יוסי, ומה שמתפללין בברכת השנים היינו כדלקמן בפרקין שאם פסקו להם גשמים מועטים שיורדם המקום בזמנם, ועוד ר"ל התפלה דביים שאני דגור דין שלהם נקרע כדלקמן, וההיא דר' יהודה דפ"ק דשבת בהדי חולה זה היה מתפלל על כל החולים.

למה תוקעין בשופר של א"ל. השאלה כמאן היא על המנוח שהיה מנהגם לתקוע בשל איל ולא משום שהדין כך באיל ולא בארץ משנו כל השופרות כשרים חוץ משל פרה, ומה שאמרו אמר הקב"ה תקעו לפני בשל איל לא למימרא שיהא מדאורייתא אלא א"ל אמר הקב"ה תקעו כדי שאזכור לכם עקידת יצחק וכיון שכן ייתר טוב לתקוע בשל איל כדי שיזכור הקב"ה איל באיל, ומצינו אמר הקב"ה בדרבנן כיוצא בזה במה שאמרו אמר הקב"ה אמרו לפני מלכותי וזכרונתי ושופרותי והזכרונתי אינן אלא מדרבנן כדלקמן (ל"ד ב').

דף לו ע"ב. וזבוחו נמנו באושא. ה"ג אחרון אחר לקיטה בין למעשר בין לשביעית וג' מחלוקת בדבר בין מוכח בפ' לולב הגזול.

שתי בריכות ס"ד. משום דלא שייך לשון בריכה אלא בינוים כדפריש"י, ואין לפרש משום דאין אילן טעין ב' פעמים בשנה דהא אשכחן דיופריין בפ' עושין פסין, ומיהו יש לפרש משום דכיון דלא שכיח אין לנו לחלק בדרבנן.

כגון הרקלים והייתם. בתנן נקט זיתים דמורה בהו ח"ק דתבואה וייתים בתר שליש ולא בתר חנטה.

נהגו העם בהרובין בר' נחמיה. ולאו דוקא נקט חרובין דהיי' דקלים וייתים ויהא אילנות העושין בריכה אחת בשל מרפריין ליה ירש לקיש מכות שוה, ואי' הא כנות שוה מפרש בפרק יצוד מברכין תאני חיורא ובריש פרק כלל גדול אמרין לקיטתן כחמת למעוטי תאנה, ואע"פ שיש לחלק בין סתם תאנים לתאנים החיותא דהבב"ב דפריא דחשיב

נתן בקרן אחד שני פעמים, ולא שייך כל תוספי א"ל המוסף באותה מצוה כנון הטיל למוטלת או חמשה פרישות בתפלין או שני תפלין ומתכרין להוסיף.

כדי לערבב את השמן. כפי עירוב בערן ערב דאמרין בירושלמי בפ' המות לנצח וכתוב היה ביום ההוא יתקב בשופר גדול כל שבע שטן קל שיפרא וינאח דהא בחיל ולא בחיל כל שבע תנין אמר הא ודאי האי שיפרא דיתקע בשופר גדול דמטא וינאח דמטא לביעלא ומרתיע ומתערבב ולית ליה פנאי למיעבד קטיגוריה.

שאיין תוקעין ליה בתחלה. מפרש בה"ג לאו דאיקלע בשבתא אלא דאיתיליד ביה אונסא.

עיון תפלה. פרש"י סומך הוא על תפלתו וכטוח הוא שתהא נשמעת ומתאמץ לכוין לבו ומתוך שסומך על תפלתו שנואה לו שראוי הוא לכך שתתקבל תפלתו מוכיזין לו ענותו ואמרין והלא זה זה עשה והוא תקובל תפלתו, כההיא דפ' הוראה דאמר רב יהודה אמר רב ג' דברים מאיריין ימינו של אדם וקא חשיב במאירין בתפלתו ופריך ומאירין בתפלתו מעלותא היא והא אמר ר' חייא בר אבא אמר רב במאירין בתפלתו ומעין בה סוף בא לירי כאב לב שנאמר תחלה ממוסר. מחלה לב ומשני הא דמעין היא דלת ומעין ולא כעיון תפלה דפ' גט פטוט דקאמר ג' דברים אים אדם ניוצל מהם בכל יום וקא חשיב עיון תפלה והכי פירושו ששאיין אדם יכול לכוין בתפלתו כראוי כדאמרין בירושלמי פ"ה קורא א"ר חייא בר אבא אית מן יומאי לא כוונתא בשאר חד יומאי כתיב כתיב ומאירין בההרית לבבי מאן עייל קדם מלאך קדמוי אקפתא אר' יריש ש' גלותא אמר ר' מתניא מחזיקנא טיבו לירש כר' הוא מטי למודים הוא כרע מן נמייה, דעיון תפלה כי האי גונא אין דאין להזכיר ענותו של אדם ולא האי דומיא דאין אלא זה שהוא סומך בשמעת תפלתו בשביל זכותו וכן קיר רבנן וטו בוטח בכותו ועובר, ומוסר דין בוטח בכותו שראוי שיענש חברו על ידו.

פ' שנינו מצד. מי ששינה מעשיו שאינו מתנהג באותן מעשים שהיה מתנהג בהם קודם כי שינה מעשיו והנפך לאיש אחר, ואין פירושו שב מרעונו כפרש"י שוה פשוט הוא שרואו צריך לשבור מרעונו אבל חזקין לרש"י מה שאמרו שנינו מעשה דכתוב ורא האלהים את מעשיהם כי שבו מרדכי הרעה אלא ששינו מעשיהם היינו שב מרעונו, אבל אין זו ראייה דעת חכמים הוא דקרא ותי מילי קאמר וירא האלהים את מעשיהם, ותי שבו מרדכי הרעה, כי שנינו מעשה עיני אחי הוא שהרי לא היה צריך לומר אלא וירא האלהים כי שבו מרדכי הרעה, מדאמר את מעשיהם ששמע דתרי מילי ניהוה.

צדיקים נגמרים בחוליים. מוקחשביס בינונים משמע צדיקים נגמרים קרי למי שזכויותיו מרובים ורשעים נגמרים למי שזכויותיו מרובים חוליים והיינו לחיים ולמיתה דקאמר לא בחיי העולם הזה ומיתה העולם דקאמר דהוה חלוי ברוח ענותו או ברוב זכויות, דאמרין בפ"ק דקדושין מ' עשונותיו מרובין מוכותיו דומה כמו שקיים את התורה כולה ולא חסר ממנה אה אחת ומי שזכויותיו מרובין מעונותיו דומה כמו שדוף את התורה כולה, הילכך האי חיים ומיתה דקאמר היינו חיי העולם הבא ומיתה העולם הבא דמאורעות שלו וגזרות שנה זו תלוין בה שגוררין על הצדיק גזרות קטנה בעולם הזה להפריע ממנו עונותיו ולבטל גזרות גזרות טובות ליתן לו שכר מצותיו בעולם הזה כדכתיב ומשלח לשונאיו אל פנה להאבירו הילכך צריך להעלותן בכף מאוניה כלל שנה.

שש' כתות בק ליום הדין. שכיחו המתים כדמוכח בהר"ק ואע"פ שכבר נדחו לאחר מיתותן כגן עדן או כנייהם לפי משיהו מ"מ עומדין לדין פעם אחת שיש שקבלו דינם כדורו לדין לחיי העולם הבא.

דף יז ע"א. כי לית ליה תקנתא ברובא עגות. ואית בהו עון פושעי ישראל בגופן, ומאי דאמרין לעיל פרשעי גמורים דהיינו רובא עגות נכתבין ונתתמן לעולם הזה כדכתיב ומשלח לשונאיו אל פנה להאבירו הילכך צריך להעלותן בכף מאוניה כלל שנה.

שש' כתות בק ליום הדין. שכיחו המתים כדמוכח בהר"ק ואע"פ שכבר נדחו לאחר מיתותן כגן עדן או כנייהם לפי משיהו מ"מ עומדין לדין פעם אחת שיש שקבלו דינם כדורו לדין לחיי העולם הבא.

דף יז ע"א. כי לית ליה תקנתא ברובא עגות. ואית בהו עון פושעי ישראל בגופן, ומאי דאמרין לעיל פרשעי גמורים דהיינו רובא עגות נכתבין ונתתמן לעולם הזה כדכתיב ומשלח לשונאיו אל פנה להאבירו הילכך צריך להעלותן בכף מאוניה כלל שנה.

שש' כתות בק ליום הדין. שכיחו המתים כדמוכח בהר"ק ואע"פ שכבר נדחו לאחר מיתותן כגן עדן או כנייהם לפי משיהו מ"מ עומדין לדין פעם אחת שיש שקבלו דינם כדורו לדין לחיי העולם הבא.

מלכיות מדכתיב אני ד' אלוקיכם סמוך לקרא ובחודש השביעי עיי"ש, ותרועת מלך בו מצד התקרבות דענין השופר, ורש"י פירש תרועת מלשון ריעות וזהו כנ"ל, [ובמק"א **] בארתי שינוי הלשון לא הביט ולא ראה ויעקב וישראל], — והעיקר דתלוי בהכנה לכפרת יוהכ"פ. ואון, פירש יונתן בן עוזיאל דקאי על ע"ז, ובחמורות הרי יוהכ"פ ותשובה תולים, ולמאי דאינו מועיל יוהכ"פ ליכא הגדר דלא ראה, והנה לא הביט, הפירוש הסתכלות יפה וזהו פירוש הבטה, אבל ראייה יש, דהרי יוהכ"פ אינו מועיל לסלק החטא לגמרי, אבל לגבי הקלות בזה לא ראה לגמרי, ומבואר ההבדל בין יעקב לישראל כידוע.

317082018701

ח) שיטת התוס' בפ"ק דר"ה (טז, ב ד"ה ונחתמין) דג' ספרים נפתחים של צדיקים גמורים וכו' דקאי על עולם הבא ונחתמין לחיים הוא לחיי עולם וכו', וכן פירש הקליר בפיוט דקדושה ביום ב' דר"ה דצדיקים לחיי עד שקודים וכו' עיין פירושו בג' ספרים, ויוצא מזה דמלבד הדין על עצם החיים ועל כל המאורעות בשנה המתחדשת, נפסק בדינו אם שייך לחיי עולם ובאיזו מדה, ולהיפך ח"ו. ולכאורה צ"ע הרי מצבו לעוה"ב יכול להשתנות ומשתנה בהכרח בכל זמן, וכל ימי חייו אין ידוע עדיין העתידות ואין דנין כלל על זה, ומאי שייכות לדון בר"ה על עוה"ב. אך הגדר הוא דנפסק לפי מצבו דעכשיו אם הוא צדיק או רשע וגדר מדרגתו, ונוגע זה לגבי כל ההנהגה עמו מהשמים בדינו של ר"ה, ומאיזה מקור משפיעים לו הטובה, ובגדר סייעתא דשמיא על מצבו הרוחני, וכמה נשמר מהשמים בגדר רגלי חסידיו ישמור (שמואל א' ב', ט') וסייעתא דשמיא בכל פנימיותו והיחסים אליו מלמעלה, ואף דודאי נשארה הבחירה בידו לטוב או להיפך, אבל מצבו והאפשרויות שלו הם באופן אחר לגמרי, וההשפעה היא מאוצר אחר, ומאד יתעורר האדם אם ח"ו נפסק למעלה בפנקס של רשעים ונכתב ונחתם וכו', וח"ו בגדר רשעים בחייהם קרויים מתים וחיותו הוא באופן אחר וממש במציאות אחרת, ולזה יוצדק הלשון נחתמים וכו', והנה בנוגע להדין יתכן שזוכה ברחמים או עבור זכות מצוה או בזכות אבותיו, אבל בנוגע להפסק אם הוא צדיק או רשע ח"ו ובאיזו דרגא, הר"ז פסק ברור לפי מעשיו ומאד יחרד על זה לתקן כל מה שאפשר.

אמרו לפני מלכיות

א) יסוד החג של ר"ה הוא מלכיות, וכדאיתא במס' ר"ה (דף טז, א) אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם. וזה כולל שני עניינים. ראשית, ההכרה במלכותו ובממשלתו, שהכל נחתך על פיו. ושנית, קבלת העבודה כעבד של מלך, וכמו שאמרו במשנה בברכות (יג, א) יקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואח"כ יקבל עליו עול מצוות [ובמדרש: קבלתם מלכותי — קבלו עבודתי]. ומשום זה נקרא עול מלכות שמים, כי על ההכרה בלבד מבלי קבלת העבודה אין נופל הלשון "עול", ובהכרח שמההכרה נמשך חיוב

** עיין במאמר לא הביט און ביעקב.

[דף י"א ע"א - י"ח ע"ב]

שנא' (מיכה ז) מי אל כמון נושא. תנא דבי ר' ישמעאל [ב] מעביר ראשון ראשון [ג] וכן היא המדה. אמר רבא רבא ועון עזמו אינו נמחק דכי איכא רוב עונות מיחשב בהדיהו. תנא דבי רבי ישמעאל גס הוא צא לפרש מילתא דבי"ה ואומר דאינו כובש ולא נושא [ג] אלא עון ראשון שאדם עושה הקב"ה מעבירו ואינו נותנו לשאר עבירות. נמצא אם הוא שקול הכוחות מכריעין כיון שאותו עון אינו עמה. ואם הכפ שקולה בלא אותו עון הקב"ה מחזיר אותן העונות והעונות מכריעין. והיינו דקאמר דוד תנה עון על עונם. [ע] ורב אלפס ז"ל כתב מעביר ראשון ראשון וכן היא המדה. פי' אדם כשר ותמים בדרכיו [פ] אל נכשל בנותן ועדיין לא צא חטא לידו מעורו אותו החטא אין הקב"ה כותבו עליו אלא מעבירו וכן היא חמתו של הקב"ה שלא למיב בתחילה. שנא' (איוב ג) הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר. [צ] ואמר רבא עון עזמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מיחשב בהדיהו. פי' אחר לגאון ושאלתם הא דתניא מעביר ראשון ראשון וכן היא המדה *דמנא דבי ר' ישמעאל צדקם ירא שמים שהוא קבוע בעשיית המצוות ושומר מצוותו [ק] ובעתים חוטא בקלות מדמו של הקב"ה עמו שהוא מעביר ראשון ראשון ומוחלן ובחירת דייקים הוא. ועון עזמו אינו נמחק אלא תלוי ועומד עד שעה שימות בצותה שעה מחשבין אם זכותיו מרובין מעונותיו [ל] הרי עברו עונותיו ראשון ב' ואין חשבונן עליו ודומה כאלו לא עשאן. אבל אם רובן גברו אותן עונות ונמצאו מעשיו כולן [ש] כשמצטרפין ונשקלן זה עם זה רובן חובות הרי כל אחד ואחד נחשב וזו היא המדה המנויה בדברי השם. וזו היא (פירושה דכך היא המדה). [ה] פי' מדה (שביעית) [ששית] * משלש עשרה מדות שצפרכה ועבור ורב חסד צ"ה אומרים מטה כלפי חסד. ופי' תנא דבי ר' ישמעאל *לכל הני דאמרין יורדין לגיהנם ה"מ היכא דמיית בלא פשוטה אבל מה בתשובה מנכין לו מעונותיו שנאמר (ויחזקאל ג) ורשעת הרשע לא יכשל זה ביום שבו מרשעו אלא הקב"ה מוחל לו כל עונותיו ונותנו במחילתן [ז] דייקים: אמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין כל פשעיו שנאמר (מיכה ז) נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון למי שעובר על פשע [דף י"ז ע"ב] ועבור ה' על פניו ויקרא א"ר יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו מלמד * שנחטף הקב"ה כשליח ליצור והראה למשה בנייני ואמר לו כל זמן שישראל חוטאים יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם. ה' ה' אני הוא קודם שיחטא האדם אני הוא אחר שיחטא האדם. וא"ת מה לריך האדם למדת רחמים קודם שיחטא. וי"ל א"ע"פ שגלו ורדו לפניו שסופו לחטוא מחנה עמו בעדת רחמים באשר הוא שם. אי נמי קודם שיחטא בע"ז. * ואע"פ שכבר חשב לעובדה ומחשבת ע"ז הקב"ה מטרפה למעשה (קידושין לט: ט). כדכתיב (ויחזקאל יד) למען פשוט את בית ישראל בלבם אפ"ה מחנה עמו בעדת הרחמים קודם שיחטא

א[ו] וכשיחטא מנרף המחשבה עם המשעה. ואומר ר"מ דשני שמות הראשונים שמי מדות. כדלרש"י לה הכא אחת קודם שיחטא [ב] ואחת לאחר שיחטא אם ש. אל ג. רחוס ד. ומנון ה'. ארך אפים ו. ורב חסד ז. ואמת ח. ונור חסד לאלפים ט. נושא עון י. ופשע י"א. וחטאה י"ב. ונקמה י"ג. דעון ופשע וחטאה שלשה ענינים הן. כדלרמ"י בפרק אמר להן הממונה (דף לז:) דעונות הם זוגות פשעים אלו המדרים חטאות הלו השגגות. ובמילתא סתרים דרבינו נסים גאון אינו מונה השם הראשון. שיש פיסוק בין שני השמות. וה"ק קרא ויקרא הקב"ה שמו ה'. קריאת ה' אל רחוס ומנון. וקא חשיב נור חסד לאלפים בשתי מדות. דנור חסד היינו מדה אחת ולא לפנים מדה אחרת. דמדה טובה מרובה על מדה פורענות חמש מאות. דבמדת פורענות כתיב על רבנים ובמדה טובה כתיב לאלפים. ולא נהירא לי כלל דלמא ליה למיכתב ויקרא ה' הא כתיב ועבור ה' על פניו ועליה קאי ויקרא ומה לו להזכיר השם אחרי ויקרא. [ג] ועוד נור חסד בלא לאלפים אינו מדה דלפ"י הרעה הוא נור עד רבנים וכל המדות מדות ויחור הם. וכן נהוג לאומרין בכל גלות ישראל שהיון אומר ועבור ה' על פניו ויקרא והקבל ממחילין ה' ה' אל רחוס ומנון וגו'. ולדברי הגאון היה לו לחון לומר ועבור ה' על פניו ויקרא ה' ולקבל להחיל ה' אל רחוס וגו'. אמר רב יוחנן ברית כרותה לי"ג מדות שאינן תמורות ריקן שנא' (שמות לד) הנה אנכי כורת ברית נגד כל עמך. א"ר יוחנן גדולה תשובה שמקרעת גור דינו של אדם שנא' (ישעיה ז) ושב ורפא לו איזהו דבר שזריך רפואה הוי אומר זה גור דינו. מיחייבי השב בינתיים מוחלן לו לא שב בינתיים אפי' הביא כל אילי נציות אין מוחלן לו לא קשיא הא ביחיד והא בצבור. גור דין דיחיד לא מיקרע אבל גור דין לצבור מיקרע. [דף י"ח ע"א] וגור דין לצבור מי מיקרע והכתיב (ויחמה ד) ככמי מרעה לבך ירושלים למען מושעי וכתוב אחד אומר (סס) כי אם תכבשי צנתר ומרבי לך צורית נחתם עונך לפני מאי לאו כאן קודם גור דין וכאן לאחר גור דין. לא אידן ואידן לאחר ג"ד ולא קשיא כאן צבור דין שיש עמו שבעה כאן צבור דין שיש עמו שבעה. כדלמך ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יוחנן מנין לגור דין שיש עמו שבעה שאינו נקרע. שנאמר (שמואל א ג) לכן נשבעתי לבית עלי אם יכופר עון בית עלי בצום ובמנחה עד עולם. אמר אביי בצום ומנחה הוא דאינו מתכפר אבל מתכפר הוא דג"ח. ר' יתחק אמר יפה לעקב לאדם בין קודם גור דין בין לאחר גור דין. כתוב אחד אומר (דברים ד) מי כה' אלהינו בכל קראינו אליו וכתוב אחד אומר (ישעיה נה) דרשו ה' בהמצואו. לא קשיא הא ביחיד והא בצבור. יחיד אימת אר"ג אמר רבא בר אבהו אלו עשרת ימים שבין ר"ה ליה"כ: ובר"ה כל צאי עולם עוברין לפניו כבני מרון. מאי כבני מרון הכא תרגימו כבני אימרגא. רש"י אמר כמעלות בית חורון:

הגהות הב"ח

וא כך היא המידה הא דתנא דבי ר"י קיימא בארם י"ש: ב עברו עונותיו ראשון ראשון: ג תנא דבי ר"י מעביר לכל הני:

קרבן נתנאה

אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק הא דתנא דבי רבי ישמעאל קיימא בארם: [ק] ובעתים חוטא בקצות. לא למעוטי תמורות דסוף יומא ודפסק קמא דשבעות היינו כתיבות ומימות צ"ד אלא למעוטי תמורות דשבעות כגון פורשין ממריב לצור ופושעין צופן. דאי לאו הכי תמורות דליחנהו מפושעים צופן ועדיין הוא בינוי מאי נידון צה. מנחם עוריה במאמר חוקר דין חלק א' פ"ח: [ר] ה"ג עברו עונותיו ראשון ראשון. שפירושו בלי הפסק על דרך שאמרו ז"ל קמא קמא על: [ש] כשמצטרפין ונשקלין זה עם זה רובן עונות. לפי הר"ן שני עונות ראשונים ג"כ נשקלן ומצטרפין. אבל עשרה מתמורות בפרק הנוכר אומר ששקלן דווקא מעון שלישי ואילך ותנא דבי ר"י לא פליג דלרש"י ר"י נרבי יהודה: [ת] בודה שישית. נראה מדבריו שאינו מונה ה' שתי מדות וכ"פ רבינו נסים גאון דהשם הראשון הוא סיפור דברים והכי קאמר קרא הקב"ה ששמו ה' קרא ה' רחוס ומנון. נמצא ורב חסד מדה הששית או כששית האר"י ז"ל כמו שיצא בסמוך: ה"ג ופי' תנא דבי רבי ישמעאל מעביר וק"י דהא דאמרינן ה"ב בודה היכא דביית ב"א תשובה: ה"ג אב"ב בת בתשובה אין מוכרינן א"ו שום מעונותיו שנאמר ורשעת הרשע א"א יבש"ב בה: [א] וכשיחטא מצרף הבהשבה למעשה. ראיית מי שהקשה מהא דלמרינן צנוק חולין ר' יעקב מעשה חזי. ופרין דלמא מהרהר בע"ז הוי. הא לפי רבי אפי' חטא במחשבת ע"ז אין מחשבת מנרף כי אם לאחר ששע מעשה. ונראה לי דהאי מדת רחמים אף כשחטא בהרהור ע"ז. היינו כשיש יכולת בידו לעמוד ע"ז ומניחה בצדוד כבוד השם שאין מנרף המחשבה. והך דר' יעקב איירי כשהרהר מחשבת ע"ז ונאנס מידו שלא ויכל לעבור דכתיב"ג בשאר עבירות אין מחשבת מנרפת כמ"ס מהרש"א בקידושין דף לט ע"ש וע"ז מטרפת דהא אי לא נאנס היה עושה מעשה ונתן ועיין בס' ברכת שמואל פ' עקב דף מג ע"ב תי' יפה על זה הקושיא אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מיחשב בהדיהו. פי' צר מקמאי. וע"כ צ"ל כן לפי הר"י דל"כ מאי איכא בין הך קמאי להנך בתרא. דאי איכא רובא זכיות הא ק"י רב חסד מטה כלפי חסד ואי איכא רובא עונות הא אמרת אפי' חלתא קמאי מיחשב בהדיהו. אע"כ צ"ל דאי איכא רובא עונות צר מקמאי. ר"ן: ה"ג וכן היא הדברה

[ב] מעביר ראשון ראשון. פרש"י שמהעונות הראשונים הנאים לך מאזנים מעביר הראשון בלבד. פי' לפירושו דקדק לומר מן הנאים לך מאזנים למעוטי ראשון ושני שאינם צאים ליהי השתן לעולם כדמיא בפרק גמרא דיומא דף פו. מ"ע: [ג] וכן היא הדברה. ר"ל דל"ר ור"י איכא למיחש דהוי כמו נשיאות פנים אבל לתנא דבי ר"י אינו אלא מעביר ראשון לפי שעה דאי איכא רובא עונות מיחשב בהדיהו וזו מדה נכונה שאין צה משוא פנים: [ד] א"א עון ראשון שאדם עושה הקב"ה מעבירו בו. וזו כפרש"י. אלא שרש"י דייק הנאים לך מאזנים וע"ד שפירשנו. אבל רבינו ס"ל שקאי על עונות ראשונים. והך דר"י ומימרא דר"י צר יהודה אינם ענין א' דהאי דר"י היא ליום הדין הגדול ולהציל הבעינים מנייהם כדברי בית הלל ואין שם זכר למחילת העון. אבל הא דר"י צ"י בעיה"ו ובמחילת מעשיו של אדם מימי עונשו ואילך שחטא הראשון והשני (או השלישי שאין חילוק בין יחיד ליצור לדעת הרמב"ד) שזדמנו לידו אם עשה מהם תשובה א"פ"ש שם מן התמורים שזריכין יסורים וי"ה למרן הראשונים אינם זריכין שם מחולין לגמרי וכן דעת הרמב"ד פ"ג מה' תשובה ולפי' רבינו הא דקאמר ראשון ראשון ה"פ עון ראשון שבעונות ראשונים וכפרש"י: [ע] ורב אלפס כתב מעביר ראשון ראשון וכן היא הדברה פי' בוי. קובר דר"י לא קאי אצ"ה לפי' מדה רב חסד. אלא הך דר"י שיכא לפי' חסד דר"י נרבי יהודה. וכן היא המדה. ראונו הך מדה דקרא הן כל אלה יפעל אל פעמים ושלש עם גבר. ולפירושו מודקק הא דקאמר מעביר ראשון ראשון. על תרי עונות ראשונים. דהר"י איל לשיטתו. דגריס ציומא ל"ק הא ביחיד הא בצבור. דביחיד פעם ראשון ושני מוחלן לו פעם שלישית אין מוחלן לו: [פ] אם נבש"ב בחטא בו' ואותו חטא בו'. לאו למימר חטא א' דווקא דהא גס כפעם שנית מוחלן לו אלא ללמדנו שאין הקב"ה מחייבו בתחילה וה"ה לפעם שני דקרא להכי אחא: [צ] ואמר רבא ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מיחשב בהדיהו. פי' צר מקמאי. וע"כ צ"ל כן לפי הר"י דל"כ מאי איכא בין הך קמאי להנך בתרא. דאי איכא רובא זכיות הא ק"י רב חסד מטה כלפי חסד ואי איכא רובא עונות הא אמרת אפי' חלתא קמאי מיחשב בהדיהו. אע"כ צ"ל דאי איכא רובא עונות צר מקמאי. ר"ן: ה"ג וכן היא הדברה

שדה צופים

דף יח ע"א על ששה חדשים שלוחין ויצאין. הלא"ש כ"ה פ"ד סי' י"ד:

קובץ מפרשים

8 וכה"ה ברי"ף [גליין]: 9 ע"ד לבושיה כחלג חיור [גליין]: 10 ואע"פ שכבר חשב עלי' לעובדה כו' אפ"ה כו'. עיין ברא"ש ספ"ק דקידושין ומצפה איתן:

◆ שירותא דצלותא ◆

מדות, ולפי שדרשינן לצדיקים ולרשעים. ויש מפרשים ארך אפים מדה אחת ומונין נוצר חסד לאלפים לשתיים לפי שנוצר חסד בלב עד ששה דורות, ולפי שנוצר חסד קאי לעושה מיראה והוא עד אלף דור, ולאלפיים קאי לעושה מאהבה. ויש מפרשים ונקה לא ינקה לענין אחד, והכי פירושא - אינו עושה העונות כמו שדבר מנוקה ואינו מנוקה, אלא מנקה אותם לגמרי.^{16/08/2018} רבינו בחיי לפרשת תשא [שמות לד, ו]: "בין השם הראשון ובין השני יש הפסק ומי שלא הפסיק עתיד ליתן את הדין". גם לפי קבלת אריז"ל מתחיל עצם המספר ממדת א-ל, וז"ל הפרי עץ חיים (שער הסליחות פרק ד): "והנה נמנה תחלה איך הם השלש עשרה מדות: א - א-ל. ב - רחום. ג - וחנון וכו', והשוה עץ חיים (שער א"א פ"ט) שכתב כך מפורש בשם אריז"ל, סידור רמ"ק וסידור רבי שבתאי מרשקוב. הגאון בעל נודע ביהודה, בספרו דורש לציון, מדייק מלשון הגמרא הנ"ל "ברית כרותה לשלש עשרה מדות" וכו' סיוע להנחת הזהר וקבלת אריז"ל: "דהרי אמרו ברית כרותה לשלש עשרה מדות, הלשון הזה משמע בכל מקום ובכל זמן, אפילו בזמן שאין בית המקדש קיים, והנה אם נאמר דהשלש עשרה מדות מתחילין מן שם (שי"ן צרוי"ה) הוי"ה, איך אפשר להזכיר את השם הנכבד ככתבו חוץ למקדש, אלא ע"כ התחלתן מן שם (שי"ן צרוי"ה) א-ל", (לפי ספר בני יששכר הנ"ל). מהר"ל מפראג, בספרו נתיבות עולם, (נתיב התשובה, פ"ד), דייק מלשון הזהר לפרשת נשא, שהי"ג מדות מתחילות מרחום וחנון, וראה מורה נבוכים, (ח"א, פרק כא), קרקש למורה נבוכים (ח"א פרק סח), ספר נפוצות יהודא להזר"י מוסקטו, (דרוש מז), ונחל אשכול, הלכות תפלה וקריאת שמע (סי' ג אות ו), מש"כ על נושא זה. בעל של"ה הקדוש כותב (בהתחלת שער האותיות): "ושלש עשרה עקרים הם יוצאים מי"ג מדות מכל מדה ומדה יוצא עיקר אחד" וכו', וראה שם ביאורן בשם בעל הדרת קודש. (ראה רא"ש וגמ' שם³⁵¹). בעל בני יששכר הנ"ל, בביאורו הארוך על עצם ענין שלש עשרה מדות, מביא בשם הרב הצדיק רבי צבי מזידיטשוב זצ"ל דבר נחמד וז"ל: "וכיון שבאתי לכלל זה, נדבר מענין הי"ג מדות שהתורה נדרשת, שהם מפתחות מכוונות לפתוח על ידיהן ולעורר הי"ג מדות של רחמים כמש"ל וכו'. הנה המפרשים כתבו תבת "וכאן" (לעיל בסיום הברייתא של רבי ישמעאל אומר) הוא כמו "וכן", אבל גם תבת וכן אין לו ביאור, וכו'. ואמר הוא ז"ל - הנה המדה הי"ג היא "ונקה לא ינקה" והנה בגמרא [שבועות לט, ב] רמינן, נאמר ונקה ונאמר לא ינקה, הא כיצד? מנקה הוא לשבים ולא ינקה לשאינם שבים. ונראה (לי) שלמדו הדבר מן הי"ג מדות שאמר מיכה [ז, יח - כ] בפסוקי "מי א-ל כמוכה" וכו' עד "מימי קדם", (ראה גמרא ר"ה שם יז, א), שהן מכוונות אל הי"ג מדות שבתורה. והנה "מימי קדם" (שהוא מכוון נגד ונקה לא ינקה) הוא רמז אל התשובה שקדמה לעולם, והוא המכריע דמ"ש בתורה ונקה לא ינקה, דסתרן אהדדי, הוא משום דהכל תלוי בתשובה. וזה שאמר התנא בסוף מדה הי"ג, שהיא מכוונת והמפתח למדת ונקה לא ינקה - וכאן (היינו במדה הזאת) שני כתובים המכחישים זה את זה, היינו: נאמר ונקה, ונאמר לא ינקה, עד שיבא הכתוב השלישי, של מיכה, והיינו "מימי קדם", הרומז על תשובה שנבראת קודם לבריאת העולם ומכריע ביניהם (לומר לך שהכל תלוי בתשובה) - מנקה הוא לשבים ולא מנקה לשאינם שבים."

מקור הפסוקים: ואתה צדיק נחמיה (ט, לג). וירד ה בענין שמות (לד, ה); ויתיצב שם. ויקרא בשם ה' שם. ה' ה' שם (לד, ו). נוצר חסד שם (פסוק ז). וסלחת שם (פסוק ט). כי אתה תהלים (פו, ה).

◆ הערות ◆

351. כנראה הכוונה לראש השנה יז. ב.

ע"ל לח) והוא רחום יכפר עון ולא ישחית, אפלו כשנגזר ח"ו השחתה על שונאי ישראל, במדת רחום יכפר עון ולא ישחית, ולפי זה הנה תבין גם כן בכאן, דלבעבור זה נלמד הדבר בגזרה שוה, הנה כשילמד האדם הגזרה שוה הזאת אתיא עון עון, הנה יעורר מדת רחום יכפר עון ולא ישחית, הבן הדבר, והנה תולדות הבנים הם בסגלה בהתעורר מדת וחונן, כמו שאמר יעקב (בראשית לג ה) הילדים אשר חנ"ן אלקים את עבדך, על כן במדות שהתורה נדרשת בהן היא מדת בני"ן א"ב, כי סגלתה לעורר מדת וחונן שמסגלת לבנים שהן בני"ן א"ב, הבן, אם כן לפי זה תבין, מדת וחונן מסגל להוליד בנים, ומדת רחום מסגל להחיות הבנים שיהיו חיים וקיימים, על כן נאמר בפסוק כפדר הזה, וחנותי (מקדם להוליד בנים) ורחמתי (שיהיו הבנים חיים וקיימים), הבן הדבר, ובמקום אחר הארכתני בענינים הללו ברחב ידים, (עין סוף ספר

מגיד מעלותיה, ועין פסלו טבת מאמר ד סימן כג).

ח) וכיון שבאתי לכלל זה לדבר מענין הי"ג מדות שהתורה נדרשת, שהם מפתחות מכונות לפתח על ידיהן ולעורר הי"ג מדות של רחמים כמו שכתבתי לעיל, הנה לא אכחיד אמרי קדוש דברי מחתני פבוד הרב הקדוש מהרצ"ה וצוק"ל, אשר אמר בכריתא דרבי ישמעאל (ריש תורת כהנים), אמר, בסוף הי"ג מדות וכא"ן שני כתובים וכו' וכא הפתוח השלישי ויכריע ביניהם, הנה המפרשים כתבו תבת וכאן הוא כמו וכו', אבל גם תבת וכ"ן אין לו באור, וגם למה לא אמר וכן רק וכאן, ואמר הוא וללה"ה, דהנה מדה הי"ג בתורה הוא ונקה לא ינקה, והנה בגמרא רמינן (יומא פז.) נאמר ונקה ונאמר לא ינקה, הא כיצד, מנקה הוא לשבים ולא ינקה לשאינם שבים, ונראה שלמדו הדבר מן הי"ג מדות שאמר מיכה (מ"ה ז יח) כפסוקי מי אל כמוך וכו' עד מימי קדם, שהן מכונות אל הי"ג מדות שבתורה (כידוע למשכילים (ח"ג קלא:)), והנה מימ"י קד"ם (שהוא מכון נגד

לג יט) וחנותי את אשר אחן (ברכות ז.) אף על פי שאינו הגון ורחמתי את אשר ארחם אף על פי שאינו כדאי, על כן כשאנחנו אומרים לא בחסד ולא במעשים וכו' פדלים וכרשים וכו', הנה אנחנו מזכירים אלו הב' מדות רחום וחונן, שבאלו הב' מדות אתה חונן ומרחם למי שאינו הגון ואינו כדאי, כמה דאת אמר וחנותי את אשר אחן ורחמתי וכו'.

י) ואנב באתי להתעורר בכתוב הלזה, וחנותי את אשר אחן (הנה הוא מדת וחונן) ורחמתי וכו' (הוא מדת רחום), הלא בסדר הי"ג מדות רחום מקדם לחונן, והנראה, דהנה אמרו שם בגמרא ברכות (ה.) כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים וקובר את וכו' מוחלין לו על כל עונותיו, ואמרינן שם (ע"ב) בשלמא תורה וגמילות חסדים דכתיב (משלי טו) בחסד ואמת יכפר עון, חסד זו גמילות חסדים, ואמת זו תורה דכתיב (שם כג כג) אמת כנה, אלא קובר את בניו וכו' מנלן, תנא ליה ההוא סבא משום ר' שמעון בן יוחאי אתיא עון עון, כתיב הכא בחסד ואמת יכפר עון, וכתיב התם ומשלים עון אבות וכו', והנה זה דרפנו כל היום כי לא במקרה הוא בתורתנו, אשר ההלכה אחת נלמדת בקל וחמר ואחת בגזרה שוה וכיוצא מהמדות, אבל היא הכל בחכמה נפלאה, דהנה המדות שהתורה נדרשת בהם הלא הם תורה שבעל פה נמסרו מסיני, והמה מכונים להי"ג מדות של רחמים הנכתבים בתורה שבכתב, דהיינו כשילמד האדם מדת קל וחמר מעורר מדת א"ל, (ועין בכתבי הקדוש מוה"ר דוב בער וצלה"ה), אמר, הנה משה שהתפלל על אחותו (במדבר יב יג-יד) א"ל נא רפא נא לה, הנה רצה לעורר מדת א"ל, השיב לו הקב"ה ואביה ירק וכו', היינו למד קל וחמר ויתעורר מדת א"ל, וכשילמד אדם גזרה שוה מעורר מדת רחום, וכן באינה, והנה כשיש לאדם ח"ו עונות ונגזר כנ"ל, הנה בלמדו גזרה שוה מעורר מדת רחום, ומדת רחום זה סגלתה (תהלים

ד) מגיד דבריו ליעקב סימן קמז, עיין ר"ח מאמר ד סימן ג בהערה אות ב' וש"נ. הוספות מהרצ"א אות קמו.

מאמר ד

ברכת הלבנה

הגלגל היותר קרוב אלינו ג' פעמים שלום או אין
למו מכשול.

ג) לא איברי סיהרא אלא לגרסא (עירובין סה.), היינו

תורה שבעל פה מדת לילה לבנה מלכות

פה ותורה שבעל פה קרינו לה, הנה ריש תו"כ)

בתורה שבעל פה יש י"ג מדות שהתורה נדרשת

בהן, (נח"א א.א.) שושנה אית בה י"ג עליון, והנה

המה מכונים נגד י"ג מדות של רחמים, דהיינו

כשאנחנו דורשים קל וחמר מעוררים מדת א"ל,

(וכמו שכתב הרב הקדוש מהר"ב זצוק"ל בשעה

שפקש משה (פמדרב יב יג) אל נא רפא וכו' השיב לו

הקב"ה שידרש קל וחמר ואביה ירק וכו' ועל ידי

זה יעורר מדת א"ל^(ג) וכן באינה, והנה י"ג מדות

כלם הם של חסד עליון, אם בן הם י"ג פעמים

חס"ד והם נקראים שלום רב, היינו שלום במ"ם

רבתי דאי"ק נחשבת ת"ר אז יעלה מספר שלום

תתקלו י"ג פעמים חס"ד^(ג), על בן בין דאיברי

סיהרא לגרסא אנו אומרים ג' פעמים שלום

בברכת הלבנה בכדי שיהיה נקרא שלום רב היינו

שלום רבתי כנ"ל, וזהו שלום רב לאהבי תורתך

(שדורשים י"ג מדות באהבה, אהב"ה בגימטריא

י"ג) ואין למו מכשול, פי על ידי זה מעוררים י"ג

מדות של חסד, הכן הענין.

א) בברכת הלבנה יש ב"ן תבות^(א), פי לבנה
בעולם הזה מרמזת למלכות אשר
בה שם ב"ן כידוע (נח"א טו:), ועל שמה נקראו
ישראל העמוסים מני במן בני מלכים, והנה
לבנ"ה בראשי תבות ליי"י בנים נקראים הם,
ויתפאר אי"ה.

ב) בדברי קדשו של מרן האר"ל (פרע"ח שי"ט פ"ג)
מה שנוהגין לומר ג' פעמים שלום

עליכם אחר ברכת הלבנה, פי הקטרוג הראשון

(שהוא הפך השלום) היה על ידי הלבנה (חלו"ס)

שאמרה אי אפשר לשני מלכים וכו', והנה ברכת

הלבנה אנו מברכין שתתמלא פגימת הלבנה

ובמהרה תהיה אור הלבנה כאור החמה ויהיה

שלום (ישעי' יא י) ונר זאב עם כבש ונמר עם גדי

וכו', ג"ל), על בן אנו אומרים זה לזה שלום עליכם,

עד פאן דברי מרן ז"ל בקצת הוספה, והנה למה

אומרים דוקא ג' פעמים, נראה לי על פי מה

שכתוב (מהלים קיט קסה) שלום רב לאהבי תורתך ואין

למו מכשול, נראה לפרש שהוא על דרך שאמרו

רו"ל (גשין מו.) ימים שנים רבים שלשה, אם בן לשון

רבוי מורה על מספר שלשה, וזהו שאמר שלום רב

לאהבי תורתך, כשהשלום הוא ברבוי להם היינו ג'

פעמים, אז ואין למו מכשול, על בן אומרים בחדוש

הלבנה (שכל המאורעות הם על ידה פי הוא

03.09/2018

מאמר ה

שמות הלבנה

שלשה, והם (בראשית לו ט) יר"ח, (ישעי' כד כג) לבנ"ה,

א) שמות הלבנה הנמצאים במקראי קדש המה

טז, מאמר ו סימן ד, אלול מאמר ב סימן ז, תשרי מאמר יב

סימן ד, כסלו טבת מאמר ד סימן כג, אדר מאמר ה סימן יד.

ג) עיין עשרה מאמרות מאמר אס כל חי חלק א פרק כב,

מגלה עמוקות ואתחנן אופן קעב.

א) לפי נוסח סידור ר' אשר דף רפה. יש ג"כ תיבות.

ב) עיין אור תורה בהעלותך, אור האמת לד: ערבי נחל ויצא,

קדושת לוי תשא, עבודת ישראל מקץ, ועיין לקוטים

חדשים בסוף ס' מגיד דבריו ליעקב הנדמ"ח קמו., ועיין ניסן

מאמר ד דרוש ב ע"ד הרמז ד"ה ובפעם, סיון מאמר ה סימן

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 109

ופשע ח', והטאה ט', ונקה י', וסלחת לעונינו י"א, ולחטאתינו י"ב, ונחלתנו י"ג.

מקור הסד

והמהר"ל מפראג בס' נתיבות עולם נתיב ההשובה פ"ד זוכיח מזהר נשא שהי"ג מדות מתחילות ברחום והנון, וראה פי' ר"א אבן עזרא שמות ל"ד ו אמר הגאון כי השם הראשון דבק עכ ויקרא ואלו היה כן למה לא דבקו בעל הטעמים כו' והגאון אמר כי השם הנכבד במספר א"כ אינו מדה כו' עיי"ש ובכד הקמח לרבינו בחיי סוף אות כפורים ובס' ערוגת הבושם לר"א ב"ר עזריאל ח"ב ע' קג—קה, ובס' נפוצות יהודה לר"י מוסקטו דרוש מ"ז, ויעוין בס' אוצר הכבוד לרבינו טודרוס הלוי אבולפיא ר"ה שם ד"ה ה' ה' כו' שכתב המאמר הזה עמוק עמוק מי ימצאנו שבו נתגלה סוד י"ג מידות וכבר חיבר ספר גדול בביאור ע"ד הקבלה החכם ר' אשר בן החכם רבינו אברהם בר דוד ז"ל והוא חרד להם חרדה גדולה ויצע בהם יגיעה מרובה ושם ימצאנו המעיין בו ואני לא מלאני לבי להתאריך בהם, אמנם אודיעך שכל כוונתו בספר הוא להעמיד כל י"ג מידות בג' ספירות שהם האבות לעשר ספירות וכוללות אותן, ואשתמיטתן הוא דחוינא דנשאלה שאלה לרבינו האי גאון ז"ל שיי"ג מידות שמענו י"ג ספירות לא שמענו, אם י"ג מידות לחוד וי' ספירות לחוד, והוא ז"ל השיב בלשונו הקדוש והכמתו הגדולה ברמזים עמוקים ודברים מעטים למבינים רק המשכילים הרבנים אע"פ שאיני כדאי לבא בסודם ובקהלם ולהמנות אתם בכללם אכתוב לך ברמז העולה בדבריו והוא שדעתו שהכל דבר אחד הוא אלא נפלאות לג', ושהעשר כנגד י' ספירות בלימה והג' למעלה מהן גנוזות וחתומות שורש לכל השרשים מאורי אור וקודש הקדשים, והרב רבי משה בר נחמן ז"ל נראה מתוך דבריו בסידוש התורה שהוא נמשך אחר דעת הגאון ז"ל בענין העשור שהג' פועלות בהם אלא שאין נראה מדבריו שיש שם אלא י', וקשה הדבר בעיני שהרי בכל מקום אנו מוצאין י"ג מדות וראוי לדרוש ולחקור עליהם ועדין שאלה במקומה עומדת י"ג מדות שמענו י"ג ספירות לא שמענו א"כ צריכים אנו למודעי שהוא הגאון ז"ל, ואני בעיני קבלתי מרבתי שהג' הן למטה אצילות א' קדוש משתרשין בעצם כסא הכבוד ומתאחדין בו וקבלתי שמותם והן נחצבים משמות כסא הכבוד ואין לי רשות לבאר יותר אלא שאני אומר לפי קוצר דעתי שנראין דברי הרמב"ן לפי דברי שמועתינו זו למבין המסתכל בספרי באמרם אני הוא קודם שיחטא האדם אני הוא לאחר שיחטא ויעשה תשובה, וכבר אמרו שהתשובה קדמה לברייתו של עולם והוא סוד עמוק, ועוד ראיתי במדרש תהלים בלשון הזה אר"ס י"ג מדות בהקב"ה שנאמר ה' ה' אל רחום וחנון וגו' רב אמר אחת עשרה, רבנן אמרי עשר, ועל איזה מהן השתחיה רב אמר על החדש שנאמר ויגהר משה ויקוד ארצה וישתחו, ראב"י אומר על ארך אפים, רבנן אמרי על מדת רחמים, ודע והאמן שאין ביניהם מחלוקת ע"ד האמת לא בראשונה ולא באחרונה שהכל הולך אל מקום אחד ומחלוקת אחרונה מפרשת את הראשונה, והנני אודיעך הסוד ע"ד הכלל דע שאין במאמרם הפרש בין זה לזה אלא שהאומר י"ג סובר שהג' שמות מן המנין והאומר י"א סובר שאין השנים מן המנין והאומר עשרה דעתו שאין השמות מן המנין כפי פי' הרמב"ן ז"ל ולכל אחד יש לו טעם מתוקן ומקובל וטוב ויפה למבין, ובה תלוי מחלוקת ראשונה ומחלוקת אחרונה, ולפי שכבר פשטה דעת האומר י"ג מדות בכל העולם אנו צריכין לדרוש ולחקור עליהן מפי סופרים ולא מפי ספרים וכבר כתבתי לך דעת הגאון ודעת רז"ל, והנה התרתי למשכילים קשר גדול שאין כל אחד ואחד מן החוקרים והדורשים יכול להתירו אפילו בשתי ידיו ע"כ באוה"כ, ויעוין ברע"מ פנחס רכ"ח א דתליסר מכילין דרחמי מקבילין לי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, וראה בבני יששכר מאמר ר"ח ד אות ג בשם הרה"ק מהרד"ב ממזריטש זצ"ל שלכן במדת ק"ו ואביה ירק ירק בפניה גו' אמר מרע"ה אל נא רפא לה לעורך מדה מקבילה לק"ו, ושם מאמרי תמוז אב ג אות ז בשם הרה"ק מהרצ"ה מזידיטשוב זצ"ל שהמדה האחרונה ונקה לא ינקה מקבילה למדת שני כתובים המכחישים זא"ז עד שיבא הכתוב השלישי ונקה לשבים ואינו מנקה לשאינם שבים ויכריע ביניהם עי"ש, ומו"ר בילדותי הרה"ג ר' משה זאב מזוזה ז"ל תירץ בזה אשר לא נמנה ההיקש בין הי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן בעוד שההיקש הרי הוא יסוד הלמודים עד שאמרו אין היקש למחצה ואין משיבין על ההיקש, אמנם הנה משני שמות ה' ה' שבראש המדות דרשו רז"ל היקש אני ה' קודם שחטא וכו' וכשם שההיות לא נמנו בינות המדות כן

הרי י"ג מידות כמו שמנינו אותם (ודע שכך יש למנותם) שהרי אמיתי עשה כן [ד] [ואומר] אזכרה אלהים ואהמיה ועונין י"ג מדות ובאהרונה הוא אומר תמכתי יתדותי בשלש עשרה כמו שמנינו לך חברים יחד לאמרם ולא יתכן לומר אותו פייט אלא א"כ בכה המתפלל או שבוכים העם כדי שלא יהא דובר שקרים לא יכון לנגד עיני ואיך יאמר יה"ר מלפניך שומע קול בכיות שתשים ^{אוצר החכמה} דמעוטינו בנאדך להיות ולא יתכן ^{אוצר החכמה} כ בכה [ה].

רנא בראשונה לא היו המתפללים [לפני התיבה] חוזרים לאחור אלא במקום שסיימו הציבור שם מתחילים כגון הציבור אומר נאווה תהלה והעומד לפני התיבה מתחיל בפני ישרים וכשהיו הפריצים ממהרים לומר הברכות ושבתות ולא במשך היה היורד לפני התיבה מתחיל למעלה לפי שלא היה רוצה למהר נמצא כשהם סיימו הוא לא סיים. אבל כשהיו טובים לא היו ממהרים ואומרים כהוגן לא היה חוזר למעלה. ועתה שהוזרים למעלה עון הוא לפי שהן עושים כדי להשמיע קולם הנעים [א]. ועוד טורח ציבור יש שלא לצורך כיון שאמרו הקהל במשך ולא מהרו מה צורך לחזור מה שכבר אמרו. אין ליורד לפני התיבה לומר אלא מה שמוציא את הרבים ידי חובתם ואם הוא מתחיל למעלה בשביל להוציא חובת מי שאינו יודע היה לו להתחיל נשמת כל חי, אלא עושים כדי להשמיע קול הנעים וירא שמים לא יעשה כן [ב]. מי שיש לו קול נעים ירנן להקב"ה [ג] ולא שאר רננות שנאמר (תהלים ל"ג א') רננו צדיקים בה' ולא שאר רננות. קול רינה וישועה באהלי צדיקים ולא פירש אי זו רננה לכך נאמר רננו צדיקים בה' ולא בשאר רננות ושבתות. ולא ישבח להקב"ה בדבר שאין רגילות להיות כגון הקב"ה הוא עושה מן השמים ארץ ומן ארץ עושה שמים ומדבש לענה ומלענה דבש וממים יין ומיין מים וכל דבר שאין רגילות לשבחו כך אלא באמת ולא ידברו שקר [ד] ולכך סמך (צפני ג' י"ג) ולא ידברו כזב ולא ימצא בפיהם לשון תרמית (א) וסמך לי' (שם שם י"ד) רני בת ציון הריעו (בת ירושלים) [ישראל]

ברית עולם

פירוש

רנ. הרי י"ג מדות כמו שמנינו אותם כצ"ל רבינו והתוס' פ"ק דריה חתרו למנות י"ג מדות מפני שבימיהם ז"ל לא נתגלה ספר הזוהר הקדוש. ושם ובכתבי רבינו האר"י ז"ל גילו לנו מנין וסודן.

מקור חסד

גם ההיקש ונפח"ת. [ד] כן היא גם בערוגת הבושם הגזר ע' ק"ג שהביא ראיה מ"ר אמיתי ב"ר שפטיה שעשה הפזמון אזכרה אלהים כו' ומה נעמו לי דברי ה"ר אלעזר שכתב כי מה שיסד ר' אמיתי בפזמון וסלחת לעונינו כו', וכ"ה במטה משה שהרי אמיתי עשה כן (כנדפס שהרי משה עשה כן ונהו שבוש) וראה אוצר השירה והפיוט בערכו. [ה] יעוין בכרכי יוסף יר"ד סי' שצ"ד שירי ברכת אות ב שכתב: טוב בין באבל בין בימים נוראים לעשות עכ"פ קול בכי וכתוב כי שמע ה' קול בכי וכו', וע' רש"י ישע"י ל' י"ט עה"פ בכו לא תבכה חנון יתנך לקול זעקך כו'.

רנא. [א] ע' תשובות הרא"ש כלל ד' סי' כ"ב. [ב] ע' בכנה"ג הובא בשלמי צבור שמבאר דברי רבינו [מ"ח]. [ג] ע' שוחר טוב פל"ג ובפסיקתא פס' עשר, ככל את ה' מהונך אל תקרא מהונך אלא מגרוך כו', וע' רש"י משלי שם ג' ט מה שחננך אפי' מקול ערב, ובעכה"ג מתוס' ר"ה ד"ה שהחודש בריה דרשב"ג דבסיים קליה עבר קמי תיבותא. [ד] ע' יומא ס"ט

ג"כ מחויבות בלילה ראשונה באכילת מצה
 אע"פ שהיא מ"ע. שהז"ג וכדומה הרבה
 הלכתא רמוחא ילמינן מהיקשא ולא עוד
 אלא שכללו שאין היקש למחצה ואין
 משיבין על ההיקש ובכך נפלאה היא מה
 שלא נמנה בין המדות שהתורה נדרשת
 בהן. והנה בס' השל"ה הק' וגם במבא
 התלמוד כתבו שההיקש היא בכלל הגזירה
 שזה יצו"ש אולם עדיין לא נתקרה
 דעתי בזה הן שתי מידות אלו אינן
 דומות זו לזו הגז"ש היא שתי תיבות
 שוות וגם בריחוק מקום וההיקש הוא
 דוקא בסמוכין ואף בשאינן שוות וחז"ל
 לר' ישמאל למנות ההיקש כמדה בפג"צ,
 וגלפ"ד ע"פ ההקדמה הנ"ל שמדות
 שהתורה נדרשת בהן הן מקובלין למדות
 דרחמין והנה בש"ס ר"ה איתא שדרשו
 היקש בשתי שמות הוי"ה ב"ח ה' ה'
 אני ה' קודם שיחטא האדם ואני ה' אחר
 שיחטא, והנה שתי שמות אלו לא נמנו
 בכלל מכילין דרחמין שמתחילות בתיבת
 אל זהן מכוונות נגד ההיקש ולכן גם ר"י
 התחיל במדת אל המכוונת נגד ק"ו הבן
 כי היא עצה עמוקה בס"ד:

ע"פ ס' ששת ימים תעבוד וביום השביעי
 תשבות בחריש ובקציר תשבות גי'
 וכבר העירו בזה למה פרטה תורה רק
 שתי מלכות אלו ועיין בס' נוצם מגדים
 שכתב בזה דברים יקרים, ואענה גם אני
 חלקי בס"ד ע"מ שמי' מרן הגר"א
 מוילנא זצ"ל בס' אמור פס' אלה מועדי
 ה' גו' ששת ימים תעשה מלאכה וביום
 השביעי שבת שבתון וכו' דחזכיר באמצע
 שבת לפני המועדים ופי' שאלו ששת
 ימים הכוונה המועדים דהיינו ב' ימים
 של פסח א' וו', עצרת יום אחד. ראש
 השנה יום אחד, וב' ימים של סוכות א'
 ושמיני עצרת, והנה ידוע שבמועד הותרה
 מלאכת

עשה לך רב וקנה לך חבר שאציג
 שהתורה צריכים ללמוד עם התלמידים
 בחנם אבל חבר צריכים לקנות גם בדמים
 שבלימוד התורה נצרך התחברות כי על
 הלומדים בד בבד למדו חז"ל שנואלים,
 וכן בתרומה אמרה תורה שכל אחד יתן
 רק מחצית השקל שכבר כתבו שגאו
 להראות שכל אחד אינו בשלימות אלא
 בהתחברות. וזה שכתבה תורה ויקחו לרמו
 שצריך לקנות לו חבר הן בלימוד התורה
 הן בנתינת מחצית השקל שאין שלימות
 רק בהתחברות:

פ' כי תשא וראית את אחורי ופני
 לא יראה גו', אמנם כלהו

גופי מירתת לכתוב איזה רמו בס' זה
 בידעי מך צרכי ושפל מצבי ומה אני
 לדבר בענין שגם גדולים יאלמו סיהם
 עכ"ז אמרתי לא אכחד תחת לשוני מעט
 מאשר העירו רעיוני בזה על יסוד דברי
 חז"ל בפסחים ח' למה צדיקים דומים
 בפני השכינה כנר בפני האבוקה ועוד
 אמרו שם שאין בודקין לאור אבוקה לפי
 שהאבוקה אורו לאחריה יצו"ש ולפי' גבין
 מה שאמר הקב"ה למשה וראית את אחורי
 כי האבוקה אורו לאחריה הבן:

ובענין שלש עשרה מדות של רחמים

כי צד נמנין ידועים דברי התוס'

בר"ה י"ז ודברי האר"י שמתחילין

בתיבת אל, ומרן הקדוש המגיד הגדול

פמזריטש ז"ע כתב שהשלשה עשרה

מדות של רחמים מכווננים נגד שלש עשרה

מדות שהתורה נדרשת בהן, ומעולם אני

חמה למה לא מנה ר' ישמאל בכלל

מדות שהתורה נדרשת בהן גם מדת

ההיקש, שרוב גופי תורה תלויות בה

כגון לא תאכלו חמץ שבעת ימים תאכלו

מצות שדרשו חז"ל היקש כל שישנו בכל

תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה ונשים